

Скеп'ян, Н. А. Палітычная барацьба за канцлерства ВКЛ на пачатку XVI ст. / Н. А. Скеп'ян // Лістападаўскія сустрэчы – 5. Праблемы старажытнасці і сярэднявечча: Зборнік артыкулаў па матэрыялах Міжнароднай навуковай канферэнцыі ў гонар акадэмікаў М. М. Нікольскага і У. М. Перцава (13–14 лістапада 2003 г., Мінск) / Навук. рэд. В. А. Фядосік і І. А. Еўтухоў. – Мн.: БДУ, 2005. – С. 191–193.

Н. А. Скеп'ян

ПАЛІТЫЧНАЯ БАРАЦЬБА ЗА КАНЦЛЕРСТВА ВКЛ НА ПАЧАТКУ XVI ст.

На пачатку XVI ст. на пярэдні план сярод вышэйшых урадні- каў Вялікага княства Літоўскага выходзяць сыны канцлера Радзівіла, асабліва яго старэйшы сын Мікалай Мікалае- віч Атог Раіонае (1470—1522). Ён вызначаўся вялікай актыўнасцю ў публічным жыцці і неаднаразова прымаў удзел у розных дыпламатычных

місіях. 1505 г. праходзіць пад знакам унутранага канфлікту ў гаспадарскай радзе. Гэтым добра скарыстаўся М. М. Радзівіл і 8 лютага 1505 г. стаў ваяводам троцкім. Вялікую канкурэнцыю для Радзівіла ў прасоўванні па службовай лесвіцы склаў Альберт Гаштольд (?—1539). Каб дасягнуць сваіх мэт, А. Гаштольд выкарыстаў падтрымку з боку ўплывовых асоб таго часу: гэта быў канцлер ВКЛ Мікалай Радзівіл Стары, сын Радзівіла Осьцікавіча, якога дзед Гаштольда парэкамендаваў пасля сваёй смерці на канцлерства. Пра існаваўшую паміж імі прыязнасць Гаштольд нагадвае ў сваім лісце да каралевы. Іншыя вышэйшыя дзяржаўныя пасады займалі яго родзічы і сябры. Аляксандр Юр'евіч Гальшанскі, брат Ганны, другой жонкі Марціна Гаштольда быў кашталіанам вілен-скім. Ян Юр'евіч Забярэзінскі ваяводам троцкім і маршалкам земскім, гетманам — Канстанцін Астрожскі, з якім Гаштольда звязвала цеснае сяброўства да 1522 г. Менавіта з гэтага часу і пачынаецца ўпартае супрацьстаянне паміж дзвюма славалюбівымі асобамі. Мікалай Мікалаевіч бачыў у Гаштольдзе пагрозу не толькі для сваёй кар'еры, але і для набывання і пашырэння зямельных уладанняў.

Пра наяўнасць у Гаштольда палітычнага ўплыву сведчыць той факт, што ў 1501 г. ён ездзіў да імператарскага двара ў Вене і адносіўся да набліжаных дваран вялікага князя Аляксандра Ягелончыка. Яго подпіс прысутнічае сярод імён асоб, якія падпісалі тэкст пагаднення паміж Тэўтонскім ордэнам і ВКЛ супраць маскавітаў, заключаны на 10 год, што сведчыць пра пачатак актыўнага ўдзелу ў палітычным жыцці. Першай дзяржаўнай пасадай для Альбрэхта Марцінавіча стала намесніцтва наваградскае, якое ён атрымаў у лютым 1503 г. У гэтым жа годзе, восенню, калі загоны татараў дайшлі амаль да Навагрудка, разам з гетманам Ст. Кішкай і князем С. Слуцкім ён здолеў адкінуць іх ад Слуцка і потым нават перамагчы пад Гарадком.

1503 г. быў даволі цяжкім для ВКЛ. Становішча не палепшыла нават перамер'е, заключанае з Масквой. З-за старасці Мікалая Радзівіла Старога, найбольш уплывовага свецкага ўрадніка, паглыбляюцца супярэчнасці паміж фаварытам вялікага князя, маршалкам надворным князем Міхаілам Глінскім і ваяводам троцкім Янам Юр'евічам Забярэзінскім. Гэтая непрыязнасць вырасла з-за асабістых амбіцый і барацьбы за ўплыў на Аляксандра і ў хуткім часе падзяліла грамадства ВКЛ на два лагеры. Князь М. Глінскі са сваімі прыхільнікамі стаў у апазіцыю да Забярэзінскага і яго дзейнасці як стваральніка петрыкоўска-мельніцкай уніі. На бок Глінскага сталі ўсе незадаволеныя

пазіцыю Глінскага падтрымала сепаратысцкі настроеная праваслаўная шляхта. Каго падтрымаў Альбрэхт Марцінавіч Гаштольд, дакладна невядома. Аднак ён не далучаўся да боку, настроенага супраць караля. Палітычныя перакананні Забярэзінскага не супадалі з поглядамі Альбрэхта Марцінавіча, але ён не быў прыхільнікам і Глінскага. Сведчаннем таму можа быць тое, што ў 1505 г., у Навагрудку, дзе Гаштольд быў намеснікам, адбыўся з'езд, справай якога было абмеркаваць становішча, што ўзнікла з-за скаргаў Глінскага, і выпрацаваць агульную лінію паводзін па абароне сваёй годнасці на маючым адбыцца Радамскім сейме. Татары, якія даведаліся, што паны сабраліся ў Навагрудку не для абароны горада, пачалі рыхтаваць напад. Дэлегаты з'еду выехалі з Навагрудка і паехалі за Нёман, дзе іх перахапілі татары. Гаштольд быў вымушаны абараняць горад сам-насам з ворагам. Пospехі ў вылазках да-зволілі дабіцца яму перамір'я і адкінуць татараў ад свайго ўладання.

Канфлікт сярод паноў-рады ў 1505 г. прывёў да фарміравання сярод магнатэрыі дзвюх партый, якія адрозніваюцца сваімі пазіцыямі ў рэлігійным пытанні і знешняй палітыцы. Умоўна мы можам назваць іх літоўскай і рускай. Да першай належаў Альбрэхт Гаштольд з бацькам і яшчэ пэўная колькасць магнатэрыі, а да другой — М. М. Радзівіл. Партыі адрозніваліся не столькі веравы-знаннем ці паходжаннем, колькі стаўленнем да дынастычных інтарэсаў Ягелонаў, справы уніі з Полянчай і сваімі ўласнымі інтарэсамі ў здабычы сабе зямельных маёнткаў і прывілеяў. М. М. Радзівіл, узнагароджаны высокімі пасадамі, стаў баяцца маладога канкурэнта, які карыстаўся вялікай папулярнасцю і сярод магнатаў і бацькі Мікалая Радзівіла Старога.

Зусім па-іншаму гэтая сітуацыя адбілася на А. М. Гаштольдзе. Ён не толькі не прасунуўся ўверх па службовай лесвіцы, але за некалькі дзён да смерці Аляксандра быў пазбаўлены намесніцтва навагрудскага і гэта здзіўна, бо туды ніхто не быў прызначаны да 1507 г.

Згодна з палітычным прыярытэтам свайго роду Гаштольд павінен быў падтрымліваць дынастыю Ягелонаў у прэтэнзіях на велікакняжацкі сталец і падрыхтаваць элекцыю пасля смерці Аляксандра. Аднак у гэты час разгараецца палітычная барацьба паміж Глінскім і Забярэзінскім, у якую аказаўся ўцягнутым і Гаштольд. Гэта выкарыстаў М. М. Радзівіл і здолеў дыскрэдытаваць асобу маладога палітыка перад вялікім князем. Такім чынам ён здолеў нейтралізаваць свайго канкурэнта на пасаду канцлера. І пасля смерці свайго бацькі Мікалая Радзівіла Старога 20 ліпеня 1510 г. становіцца канцлерам ВКЛ.